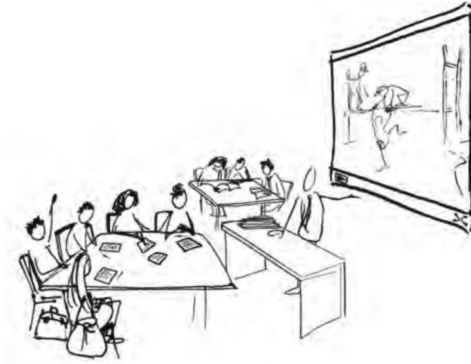

Differentiëren. Hoe hou ik alle leerlingen zinvol bezig in de les Nederlands? Tegemoet komen aan verschillen in het mbo

1. Inleiding

In elke klas zitten snelle en langzame, gemotiveerde en ongemotiveerde, taalvaardige en minder taalvaardige leerlingen, die allemaal iets zouden moeten (willen) leren. Hoe hou je in een klas rekening met individuele leerbehoeften? Hoe zorg je ervoor dat de zwakke leerlingen voldoende aan bod komen en de vaardige leerlingen voldoende uitgedaagd worden? Hoe arrangeer je het lesmateriaal dusdanig dat iedereen actief en zinvol bezig is tijdens de les? Op deze vragen bestaat geen eenvoudig of eenduidig antwoord; elke docent, elke situatie en ook elke klas verschilt. In deze bijdrage bieden we docenten Nederlands praktische handreikingen om aan de (niveau)verschillen in hun klas tegemoet te kunnen komen.

© Martina Strusny, Haarlem.

Klassen zijn groot en gevarieerd in het mbo, variërend van twaalf tot soms wel dertig studenten: uit het vmbo en de havo, met of zonder werkervaring en met Nederlands als moedertaal of tweede taal. Wij ondersteunen sinds jaar en dag docenten Nederlands bij de invulling en uitvoering van hun lesprogramma. Er is veel vraag naar concrete werkvormen en tips om beter te kunnen differentiëren tijdens de lessen Nederlands. Verschillen in een klas zijn immers niet te voorkomen. Studenten verschillen bijvoorbeeld in:

- concentratie en werkhouding;
- begrip van instructie;
- kunnen en willen samenwerken;
- interesse en motivatie;
- werktempo;
- zelfvertrouwen;
- leervoorkeur en leerstijl;
- kennis van de wereld of van het onderwerp;
- taalvaardigheid (moedertaal) en taalniveau.

Je kunt en hoeft als docent niet met elk verschil rekening te houden en aan elke individuele wens, voorkeur of eigenschap tegemoet te komen. Verschillen hoeven ook niet benadrukt of ontkend te worden. Integendeel, verschillen kunnen juist uitdaging en dynamiek in een lessituatie brengen.

© Martina Strusny, Haarlem.

2. Leren in niveaugroepen?

We komen twee standpunten tegen over hoe je in de lessen Nederlands in het mbo om zou moeten gaan met verschillen:

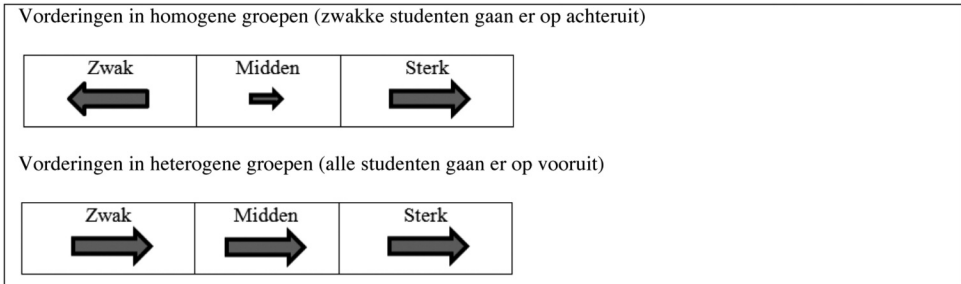
1. studenten leren het meest als ze in niveaugroepen ingedeeld kunnen worden;
2. studenten hebben baat bij gemengde klassen waarin ze van elkaar kunnen leren.

Wij onderschrijven het tweede standpunt.

Het is moeilijk om vast te stellen op welke gronden je het niveau voor niveaugroepen vaststelt. Stel dat je 'taalniveau' als ijkpunt neemt, dan zal je zien dat een echt homogene groep eigenlijk niet bestaat. Studenten verschillen onderling altijd op verschillende aspecten: de ene student leest snel en met veel plezier, maar heeft meer moeite met spreken, bij een ander is dat weer net andersom, etc. Bovendien komen verschillen in motivatie, concentratievermogen en de vaardigheid om zelfstandig (samen) te werken hiermee niet in beeld.

Daarnaast houdt het maken van niveaugroepen in dat je klassen opsplijt en groepen samenvoegt, wat in de praktijk een nadelige uitwerking blijkt te hebben op de groepsdynamiek. Studenten moeten in een nieuw samengestelde klas opnieuw hun plek vinden, wat vraagt om krachtig klassenmanagement. Dat geldt zeker in het mbo, waar voornamelijk adolescenten aan deelnemen. En als men studenten van verschillende opleidingen samen wil voegen (in taalniveaugroepen), blijkt dat rooster-technisch ook grote problemen op te leveren.

Klassen in het mbo opsplitsen op basis van taalniveau is dus niet alleen moeilijk, maar kan ook stigmatiserend werken op de zwakkere studenten. Niemand wil graag als zwak bestempeld worden. Zwakke studenten hebben daarnaast juist baat bij goede rolmodellen en bij de uitdagingen die een heterogene groep biedt. Uit onderzoek blijkt – en dat wordt in de praktijk door docenten bevestigd – dat vooral de sterke studenten profiteren van homogene niveaugroepen. Voor de middengroep maakt het niet veel verschil (zie: Figuur 1).

Figuur 1 – schematische voorstelling vorderingen in homogene en heterogene groepen.

3. Samen aan het werk?

Heterogene klassen in het mbo kunnen groot zijn. Studenten binnen een klas verschillen op allerlei vlakken. In deze context zijn er ook weer twee verschillende benaderingen te onderscheiden:

- alle studenten (zwak en sterk) werken aan dezelfde taak/doelstelling;
- sterke, zwakke en gemiddelde studenten werken aan andere taken.

Studenten in een lessituatie aan dezelfde hele taak laten werken (een brief of verslag schrijven, een presentatie geven, een tekst samenvatten, iemand interviewen, een instructie geven of een debat voorbereiden) en daarbij instructie, ondersteuning en feedback op hun eigen niveau geven, heet ‘convergent differentiëren’. Convergente differentiatie biedt veel voordelen:

1. studenten gaan de samenwerking aan doordat er een gemeenschappelijk doel is en ze elkaar kunnen ondersteunen en uitdagen;
2. studenten verschillen in aanpak en ijverige, vlotte of gevorderde studenten fungeren als rolmodellen;
3. de instructie en de feedback blijft doelgericht en overzichtelijk, omdat iedereen met hetzelfde bezig is en hetzelfde einddoel voor ogen heeft;
4. klassikaliseren van instructie en studenten elkaar uitleg laten geven, is makkelijker te organiseren;

5. doordat snelle en langzame studenten samen iets moeten volbrengen, ligt het werktempo hoog;
6. studenten worden aangesproken op hun eigen kwaliteiten (een zwakke schrijver kan bijvoorbeeld heel creatief zijn);
7. studenten leren veel van de uitleg die ze elkaar geven of van elkaar ontvangen; vaak meer dan van een docent. Hierbij is wel veel aandacht voor het leren samenwerken nodig.

Taalzwakkere studenten zijn daarnaast gebaat bij extra ondersteuning en oefening op de aspecten en basisvaardigheden waarin ze zwak zijn, naast op deelname aan de groepsgerichte gezamenlijke activiteiten.

© Martina Strusny, Haarlem.

4. Voorbereiding in drie stappen

Door in een heterogene klas in groepjes samen te werken aan authentieke, hele taken kom je in het mbo tegemoet aan de verschillen. Dat vraagt wel van de docent dat hij op de juiste wijze inspeelt op de verschillen die bepalend zijn voor het behalen van de leerdoelen van de les. En dan zijn er eigenlijk maar drie zaken van belang:

1. begrip (van informatie en instructie);
2. verwerking van de leerstof (tempo en ondersteuning die nodig is);
3. prestaties (kwantiteit en kwaliteit van de resultaten).

Een docent Nederlands kan al beginnen met differentiëren in zijn lesvoorbereiding. Allereerst door een zo realistisch mogelijke hele taak centraal te stellen in de les en te

bedenken hoe studenten hieraan zoveel mogelijk kunnen samenwerken. Daarna verdeelt hij zijn klas in gedachten in grofweg drie niveaus wat betreft ‘het begrip van de instructie’, ‘het werktempo’ en ‘de kwaliteit van de prestatie’. Vervolgens kan de instructie, ondersteuning en feedback op drie niveaus ingevuld worden. Drie vragen die de docent Nederlands zich stelt bij de voorbereiding van een gedifferentieerde les zijn:

1. Hoe differentieer ik bij het ontwerpen van de taak?

- Bedenk een geschikte, betekenisvolle taak waarmee je (deel)taalvaardigheden kunt oefenen of bouw een opdracht uit een boek om naar een realistische taak.
- Geef aan hoe je de taak kunt verdiepen of uitbreiden met een uitdagende en interessante opdracht voor de snellere en betere studenten.
- Bedenk welke extra ondersteuning en begeleiding (op deeltaalvaardigheden) mogelijk is voor de zwakkere studenten (bijvoorbeeld: huiswerk en bijles met oefeningen uit de methode). Onderzoek de mogelijkheden voor *pre-teaching*, *peer teaching* en *online learning*.

2. Hoe differentieer ik bij de instructie en ondersteuning bij de uitvoering?

- Bekijk hoe de betere studenten zelfstandig aan het werk gezet kunnen worden met de opdracht (duidelijke instructie met bronverwijzing).
- Bekijk hoe je aan de zwakkere studenten verlengde instructie en ondersteuning kunt geven. Denk ook hier aan *peer* instructie.
- Bedenk hoe je het (leren) samenwerken in de groepjes op gang wilt brengen en wilt ondersteunen (rollen en taken).

3. Hoe differentieer ik bij het geven van feedback?

- Kies een manier waarop de studenten feedback krijgen: *peer feedback*, zelfreflectie, docentfeedback.
- Ga na op welke punten je feedback wilt geven aan de zwakke studenten, op welke punten de gemiddelde studenten feedback krijgen en wat je verwacht van de sterke studenten. Onderscheid feedback op inhoud, taalgebruik én proces/aanpak.

Samengevat: Om ervoor te zorgen dat alle studenten in een heterogene klas maximaal profiteren van de lessen Nederlands werk je het beste in (gemengde) groepen, waarbij alle studenten aan een zelfde taak werken en, waar nodig, ondersteund en uitgedaagd worden. Varieer daarbij in werkvormen, leer studenten samenwerken en organiseer extra leertijd voor de zwakkere studenten.

Referenties

- Berben, M. (2013). “Is differentiëren te leren?”. In: *Van twaalf tot achttien*, 2013 (5), p. 44-45.
- Bolle, T. & I. van Meelis (2014). *Taalbewust beroepsonderwijs. Vijf vuistregels voor effectieve didactiek*. Bussum: Coutinho.
- Vernooij, K. (2009). “Omgaan met verschillen nader bekeken, wat werkt?”. Online raadpleegbaar op: www.onderwijsmaakjesamen.nl.